

DOI: 10.7251/GFP2515016J

UDC: 343.431:343.85(497.6RS)

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
30. maj 2025.

Datum prihvatanja rada:
20. jun 2025.

Trgovina ljudima u pravu Republike Srbije u svetlu međunarodnih standarda

Apstrakt: Posebno težak oblik narušavanja ljudskih prava koji u poslednje vreme dobija na značaju u međunarodnom pravu, kao i u nacionalnom krivičnom pravu kojim se drugo lice dovodi u podređeni položaj radi njihove eksploatacije predstavlja trgovina ljudima. Na bazi evropskih međunarodnih standarda savremeno krivično pravo uopšte, pa tako i u Republici Srbiji predviđa ovo krivično delo u više oblika ispoljavanja za čije su učiniocce predviđene stroge kazne, kao i druge krivične sankcije. U radu se sa aspekta pravne teorije, sudske prakse, te normi pozitivnog zakonodavstva analiziraju svi pojedinačni oblici ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima u Republici Srbiji.

Ključne reči: međunarodni standardi, krivično delo, trgovina ljudima, odgovornost, kazna, Republika Srbija.

1. UVOD

Iako se radi o staroj socijalno-patološkoj pojavi koja je često povezivana sa prostitucijom, pornografijom, trgovinom belim robljem, trgovina ljudima kao nedozvoljena, zabranjena, proskribovana pojava, povezana u velikom broju slučajeva sa organizovanim kriminalitetom, ona tek u poslednje vreme dobija zapaženu pažnju u međunarodnim razmerama. Trgovina ljudima danas predstavlja teško krivično delo, kako u nacionalnom, tako i u međunarodnom krivičnom pravu. Ono spada u međunarodna krivična dela u širem smislu (čiji se osnov inkriminacije nalazi u međunarodnim univerzalnim i regionalnim dokumentima). No, to je teško krivično delo predviđeno nacionalnim krivičnim zakonodavstvom kojim se povređuju ili ugrožavaju najznačajnija ljudska dobra kao što su: život i telo, osnovne slobode i prava, integritet i dostojanstvo ličnosti.

Inače, radi se o starom krivičnom delu trgovine robljem koje je vekovima egzistiralo kao negativna, proskribovana društvena pojava još od najstarijih vremena iz perioda staroga sveta. Tek u 20. veku jačaju ideje, zajedno sa potrebom zaštite ljudskih prava i sloboda, načela jednakosti i pravедosti, da se svi ljudi rađaju slobodni. Stoga je svako protivpravno lišenje slobode drugog lica protivno njegovoj volji (ili uz pristanak koji nije pravno relevantan), koje je izvršeno u nekom obliku eksploatacije ka-žnjivo i zabranjeno ponašanje – krivično delo. Slična je situacija

Prof. dr Dragan Jovašević

Redovni profesor Univerziteta u Nišu u penziji
<https://orcid.org/0000-0003-1136-5980>

i sa trgovinom ljudima koje je danas u savremenom krivičnom pravu predviđeno kao teško krivično delo zaprećeno strogim kaznama, ali i drugim krivičnim sankcijama.

Danas više međunarodnih dokumenata u okviru Saveta Evrope, odnosno Evropske unije, propisuju trgovinu ljudima kao zabranjenu i kažnjivu pojavu, mere za njeno sprečavanje i suzbijanje, mere pomoći i zaštite žrtava, te oblike međunarodne pravne pomoći u tom cilju. To je, zapravo, skup zabranjenih, proskribovanih, protivpravnih i kažnjivih dela, na koji način se u međunarodnom krivičnom pravu uspostavlja efikasan i delotvoran sistem međunarodnih standarda za uspostavljanje krivične odgovornosti za više krivičnih dela ove vrste u nacionalnim zakonodavstvima država koje su i potpisale, odnosno ratifikovale ove međunarodne dokumente.

2. MEĐUNARODNI STANDARDI EFIKASNE BORBE PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

Najznačajniji regionalni međunarodni dokumentat koji predviđa široku lepezu mera prevencije i represije u cilju sprečavanja, ali i suzbijanja trgovine ljudima je Konvencija Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima¹ (Varšava, 2005.). Ova Konvencija polazi od činjenice da Savet Evrope želi da postigne veće jedinstvo među svojim članicama, te smatra da trgovina ljudima predstavlja kršenje ljudskih prava i povredu dostojanstva i integriteta čoveka, kao i da ova pojava može da dovede do stavljanja žrtava u ropski odnos. U tom smislu je značajno obezbediti poštovanje prava žrtava, tako da zaštita žrtava i suzbijanje trgovine ljudima postaju najviši ciljevi ove regionalne organizacije. To znači da svako delovanje i inicijative protiv trgovine ljudima moraju da budu nediskriminatorne, vodeći računa o ravnopravnosti polova, kao i pristupu zasnovanom na pravima deteta.

Pri tome se Konvencija zasniva na ranije datim izjavama ministara spoljnih poslova država članica na 112. Zasedanju Komiteta ministara (koji je održan 14–15. maj 2003. godine) i 114. Zasedanju Komiteta ministara (koji je održan 12–13. maj 2004. godine) kojima se poziva na veće angažovanje Saveta Evrope u suzbijanju trgovine ljudima. Takođe, u osnovi rešenja datih u Varšavskoj konvenciji se nalaze relevantni međunarodni dokumenti kao što je Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda² (1950.) i njeni protokoli, ali i brojni regionalni dokumenti kao što su preporuke Komiteta ministara državama članicama Saveta Evrope i to:

- a) Preporuka broj R (91) 11 o seksualnom iskorišćavanju, pornografiji i prostituciji i trgovini decom i adolescentima,
- b) Preporuka broj R (97) 13 koja se odnosi na zastrašivanje svedoka i prava odbrane,
- c) Preporuka broj R (2000) 11 o suzbijanju trgovine ljudima radi seksualnog iskorišćavanja,
- d) Preporuka Rec (2001) 16 o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i
- e) Preporuka Rec (2002) 5 o zaštiti žena od nasilja.

No, ovde su takođe od značaja i sledeće preporuke Parlamentarne skupštine Saveta Evrope gde spadaju: a) Preporuka broj 1325 (1997) o trgovini ženama i prisilnoj prostituciji u državama članicama Saveta Evrope, b) Preporuka broj 1450 (2000) o nasilju nad ženama u Evropi, c) Preporuka broj 1545 (2002) o kampanji protiv trgovine ženama, d) Preporuka broj 1610 (2003) o migraciji povezanoj s trgovinom ženama i prostitucijom, e)

¹ Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori br.19/2009.

² Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori br.9/2003, 5/2005 i 7/2005 i Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori br.12/2010 i 10/2015.

Preporuka broj 1611 (2003) o trgovini ljudskim organima u Evropi i f) Preporuka broj 1663 (2004) kućno ropstvo: služenje, devojke za pomoć u kući i “neveste naručene poštom”.

Takođe u ovoj oblasti su u prethodnom periodu doneti i brojni drugi regionalni dokumenti kao što su: a) Okvirna odluka Saveta Evropske unije o položaju žrtava u krivičnom postupku (2001.), b) Okvirna odluka Saveta Evropske unije 2001/500/PUP o pranju novca, identifikaciji, praćenju, zamrzavanju, prisvajanju i oduzimanju sredstava i prihoda od kriminala (2001.), c) Okvirna odluka Saveta Evropske unije 2002/629/PUP o suzbijanju trgovanja ljudima (2002.), d) Okvirna odluka Saveta Evropske unije 2002/946/PUP o jačanju krivičnog/kaznenog okvira za prevenciju olakšavanja nezakonitog ulaska, kretanja i boravka (2002.), e) Okvirna odluka Saveta Evropske unije 2005/212/PUP o oduzimanju predmeta, sredstava i imovine stečene krivičnim delima (2005.) i f) Okvirna odluka Saveta Evropske unije 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije krivičnopravnim sredstvima (2008.).

Pored toga, Svet Evropske unije je doneo više direktiva koje u većoj ili manjoj meri uspostavljaju sistem regionalnih evropskih standarda za sprečavanje, odnosno suzbijanje trgovine ljudima, kao i za efikasnu zaštitu žrtava trgovine ljudima, koji se moraju implementirati u nacionalno zakonodavstvo država članica ove regionalne evropske organizacije. Među tim direktivama naročito se ističu sledeći akti Evropske unije: 1) Direktiva Saveta 2002/90/EZ o definisanju olakšavanja neovlašćenog ulaska, tranzita i boravka (2002.), 2) Direktiva 2009/52/EZ Evropskog parlamenta i Saveta o minimalnim standardima za sankcije i mere za poslodavce državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom (2009.), 3) Direktiva 2010/53/EZ Evropskog parlamenta i Saveta o standardima kvalitete i sigurnosti ljudskih organa namenjenih transplantaciji (2010.), 4) Direktiva 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Saveta o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava, te o zameni Okvirne odluke Saveta 2002/629/PUP (2011.), 5) Direktiva 2011/93/EU Evropskog parlamenta i Saveta o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja dece i dečje pornografije, te o zameni Okvirne odluke Saveta 2004/68/PUP (2011.) i 6) Direktiva 2013/40/EU Evropskog parlamenta i Saveta o napadima na informacijske sisteme i o zameni Okvirne odluke Saveta 2005/222/PUP (2013.).

3. TRGOVINA LJUDIMA U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

Na temelju relevantnih međunarodnih standarda u Republici Srbiji je uspostavljen solidan pravni sistem za efikasno, kvalitetno i zakonito suprotstavljanje različitim oblicima ili vidovima ispoljavanja trgovine ljudima. Tome u velikoj meri doprinosi Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017-2022.godine³ (2017.). Ona je zamenjena donošenjem Programa za borbu protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji za period 2024-2029.godine⁴ (2024.).

Radi se o Programu za borbu protiv trgovine ljudima koji predstavlja međusektorski planski dokument kojim se na celovit način utvrđuju ciljevi i mere za suprotstavljanje trgovini ljudima u Republici Srbiji. Program ima za cilj da unapredi poštovanje i zaštitu ljudskih prava i obezbedi kontinuirani sveobuhvatan odgovor društva na problem trgovine ljudima kroz unapređen sistem prevencije, pravovremene identifikacije, pomoći i zaštite žrtava, kao i suzbijanje trgovine ljudima.

³ Službeni glasnik Republike Srbije br.77/2017.

⁴ Službeni glasnik Republike Srbije br.25/2024.

Krivični zakonik Republike Srbije⁵ (2005.) u posebnom delu propisuje više posebnih krivičnih dela trgovine ljudima. Najznačajnija su dva krivična dela ove vrste koja su propisana u glavi tridesetčetvrtoj pod nazivom: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom". To su: a) trgovina ljudima (član 388.) i b) trgovina maloletnim licima radi usvojenja (član 389.). Ova krivična dela spadaju u međunarodna krivična dela.

Krivično delo: "Trgovina ljudima" (član 388.)⁶ vrši lice koje vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima. Ovo krivično delo prema zakonskom opisu ima složen sastav i sadržinu sa navođenjem velikog broja pojedinačno određenih radnji izvršenja, uz navođenje većeg broja ciljeva iz kojih se ona preduzima, odnosno pobuda koje postoje na strani učinioca. Sve radnje izvršenja, u stvari, predstavljaju različite delatnosti nehumanog postupanja prema ljudima.

Objekt zaštite je višestruko određen kao: a) osnovne slobode i prava čoveka, b) život i telesni integritet čoveka i c) međunarodno pravo. No, u pravnoj teoriji se mogu naći i drugačija shvatanja, pa se tako smatra da se ovde kao objekt zaštite javljaju dostojanstvo ličnosti i moral⁷.

4. KARAKTERISTIKE KRIVIČNOG DELA TRGOVINE LJUDIMA

Osnovni oblik krivičnog dela trgovine ljudima sadrži veći broj alternativno određenih radnji izvršenja, a za postojanje ovog dela je potrebno da su takve delatnosti, koje su navedene kao zakonska obeležja ovog krivičnog dela, povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine (žrtvu), odnosno da postoji uzročna veza između navedenih delatnosti i postizanja određenog cilja u odnosu na oštećeno lice koje je bilo predmet trgovine.

Na tom stanovištu stoji i sudska praksa: "Osnovni oblik krivičnog dela trgovine ljudima sadrži veći broj alternativno određenih radnji izvršenja, a za postojanje ovog dela je potrebno da su određene delatnosti koje su navedene kao zakonska obeležja ovog krivičnog dela povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine, odnosno da postoji uzročna veza između navedenih delatnosti i postizanja određenog cilja u odnosu na oštećeno lice koje bi bilo predmet trgovine. To znači da se radnja izvršenja vrši u cilju eksploatacije rada tog lica« (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1863/2006).

To znači da se radnja izvršenja, u bilo kom vidu ispoljavanja neke od preduzetih zakonom više alternativno propisanih delatnosti, upravo vrši u cilju eksploatacije rada tog lica. O tome sudska praksa govori na sledeći način: "U konkretnom slučaju oštećena na poziv okrivljene dolazi u njihov stan na kafu dobrovoljno, pa tek kada ona hoće da izađe iz

⁵ Službeni glasnik Republike Srbije br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024.

⁶ Đorđević, Đ. (2011) Krivično pravo. Posebni deo. Beograd:Kriminalističko-policijska akademija, 267.

⁷ Mrvić Petrović, N. (2005) Krivično pravo. Beograd:Službeni glasnik, 279-280.

stana, dolazi do preduzimanja radnji izvršenja, tako **što** je okrivljeni silom i pretnjom drži u svom stanu, odnosno zaključava vrata i nedozvoljava joj da ode. Namera zadržavanja u cilju prostitucije utvrđena je kod okrivljenog budući da je okrivljena pratila oštećenu do dela puta kod zastavinog” servisa da ne pobjegne upozoravajući da su pretnje ozbiljne i u večernjim satima joj je dovela **četiri** lica sa kojima je oštećena imala seksualne odnose, dok je okrivljena stajala u neposrednoj blizini i novac od tih usluga predala drugom okrivljenom” (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1863/2006).

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela je višestruko alternativno određena kao⁸:

a) vrbovanje – pozivanje, podsticanje, psihološko delovanje, uticanje na volju drugog da donese određenu novu odluku ili da promeni postojeću odluku. Ovde je podstrekavanje izgubilo karakter saučesništva zbog visokog stepena težine, odnosno opasnosti. To je delatnost podstrekavanja, namamljivanja, nagovaranja, psihološka delatnost, neposrednog ili posrednog uticanja na volju (odluku) drugog lica da donese određenu odluku ili odluku sa određenom sadržinom, a koja se ne bi donela da nema navedene radnje vrbovanja. Vrbovanje se u ovom slučaju javlja kao traženje saglasnosti kako bi se oštećeni nagovorio da bude prevezen u drugu državu. Ono se najčešće vrši na taj način da mu se predočavaju dobri izgledi da u inostranstvu ostvari dobru zaradu, dobije dobar posao, ostvari “uspeh”, pribavi kakvu korist,

b) prevoz – prebacivanje nekog lica sa jednog mesta na drugo mesto u istoj državi ili ne, u bilo kom obliku/vidu javnog saobraćaja po moru, kopnu ili vazduhu bilo kojim prevoznim sredstvom. To je delatnost prevoženja, transporta drugog lica sa jednog na drugo prostorno udaljeno mesto bilo kojim prevoznim sredstvom, tajno (prikriveno) ili javno, u bilo kom vidu javnog saobraćaja u domaćem ili međunarodnom saobraćaju,

c) prebacivanje – ilegalni prelazak lica preko državne granice iz domaće države u inostranstvo ili iz inostranstva u domaću državu. Ono obuhvata svako omogućavanje nedozvoljenog prelaska preko državne granice u smislu da se preko granice prevodi lice koje ne ispunjava uslove za zakoniti prelazak granice,

d) predaja – tradicija, neposredno ili posredno faktičko ustupanje u državinu drugog lica, činjenje dostupnim drugome licu, stavljanje na raspolaganje žrtve drugom licu na bilo koji način. To je preduzimanje bilo koje radnje kojom se pasivni subjekt stavlja na raspolaganje drugom licu, što znači da ono na taj način uspostavlja faktičku kontrolu nad pasivnim subjektom⁹,

e) prodaja – teretno raspolaganje, otuđenje lica njegovom zamenom, ustupanjem za domaći ili inostrani novac,

f) kupovina – pribavljanje, sticanje, nabavljanje, neposredno ili posredno dolaženje do držvine, pritežanja lica zamenom za domaći ili inostrani novac,

g) posredovanje u prodaji – omogućavanje, povezivanje, dovođenje u vezu kupca sa robom ili prodavcem, odnosno prodavca sa kupcem. Ovde se radi o pomaganju koje je izgubilo karakter saučesništva, te je dobilo karakter samostalne radnje izvršenja, čime se omogućava ili olakšava kontakt ili veza između drugih lica sa određenim ciljem. Radi se o delatnosti pronalaženja, animiranja, pridobijanja ili povezivanja kupca za robom (licem) ili lica sa kupcem, odnosno to je svaka delatnost dovođenja u vezu lica koja učestvuju u prodaji drugog lica,

⁸ Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004) Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore. Cetinje:Obod, 1062.

⁹ Stojanović, Z., Delić, N. (2013 Krivično pravo. Posebni deo. Beograd:Pravni fakultet, 367.

h) sakrivanje – delatnost prikrivanja, onemogućavanja, činjenje lica nedostupnim za saznanje drugog lica njegovim premeštanjem sa mesta na kome se do tada nalazilo i koje je bilo poznato prebacivanjem na nepoznato, najčešće tajno, skriveno mesto i

i) držanje – neposredna ili posredna državinska, faktička, fizička vlast nad drugim licem¹⁰.

Za postojanje osnovnog oblika ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima je potrebno ispunjenje još dva konstitutivna elementa.

Tako je, prvo, neophodno da se neka od više zakonom alternativno propisanih delatnosti u okviru radnja izvršenja preduzima na određeni način kao što su (stav 1.)¹¹: 1) sila ili pretnja, 2) dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi, 3) zloupotreba ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti ili teških prilika drugog, 4) zadržavanje ličnih isprava ili 5) davanje ili primanje novca ili druge koristi.

Upotreba prinude prema drugom licu (žrtvi trgovine ljudima) se javlja kao najčešći oblik ispoljavanja način preduzimanja radnje izvršenja ovog krivičnog dela. Prinuda se javlja u dva oblika. Najteži oblik prinude je sila. To je neposredna ili posredna upotreba (primena) fizičke, mehaničke ili druge snage (toplotne, svetlosne ili zvučne energije) jednog lica – učinioca dela prema drugom licu (žrtvi ili njemu bliskom licu – srodniku) u cilju savladavanja njegovog otpora (koji postoji) ili sprečavanja pojave otpora. To može biti i psihološka delatnost uticanja na volju drugog lica. Sa silom se izjednačava dejstvo hipnoze ili omamljujućih sredstava (član 112, tačka 12. KZ) sa ciljem da se neko protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje ili onesposobi za otpor.

Drugi blaži oblik prinude, pored sile, predstavlja pretnja. To je najava, stavljanje u izgled drugom licu da će njemu (neposredno) ili njemu bliskom licu (posredno) biti naneto kakvo zlo. Da bi pretnja bila pravno relevantna, potrebno je da ona bude: a) ozbiljna, b) stvarna (realna), c) moguća i d) neotklonjiva.

Prema stavu sudske prakse: "U izreci presude treba precizno navesti koje su to radnje prinude i sile koju je okrivljeni primenio u odnosu na maloletnu oštećenu, odnosno činjenični opis dela treba da sadrži sva bitna obeležja krivičnog dela trgovine ljudima. U konkretnom slučaju okrivljeni je oštećenoj stavljao u izgled da će joj seći prste i tući je ako ne zaradi više od 5.000 dinara dnevno. Jednom ju je čak i ošamario, tako da naredna tri dana nije išla da radi, pri čemu je oštećena sve vreme bila nadgledana od strane okrivljenog, pa joj je na taj način bila i ograničena sloboda kretanja. Tako je oštećena s obzirom na okolnosti njene ličnosti i životne dobi bila u stanju kontinuiranog straha i pretnje od strane okrivljenog, te na taj način osećala obavezu da čini što se od nje zahteva" (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2553/2012).

Drugi zakonom predviđeni način izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima predstavlja dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi drugog lica. Zabluda (*error*) je pogrešna ili nepotpuna predstava (svest, znanje) drugog lica o nekim objektivnim okolnostima. Dovođenje u zabludu predstavlja delatnost stvaranja, izazivanja do tada nepostojeće zablude kod drugog lica. S druge strane, održavanje u zabludi postoji kada se drugo lice (žrtva trgovine ljudima ili njemu blisko lice) već nalazi u zabludi o nekim, bilo kojim okolnostima, pa učinilac dela svojim daljim delatnostima produžava, podržava takvo stanje zablude koje je inače nastalo nezavisno od njega.

¹⁰ Jovašević, D. (2011) Međunarodno krivično pravo. Niš:Pravni fakultet, 96-98.

¹¹ Turković, K., et. (2013) Komentar Kaznenog zakona. Zagreb:Narodne novine, 213.

Dovođenje ili održavanje u zabludi se može izvršiti na dva načina: a) lažnim (neistinitim, u celosti ili delimično) prikazivanjem ili b) prikrivanjem (prećutkivanjem, nesaopštavanjem) činjenica kako bi se drugo lice navelo na pogrešan zaključak, protivno svojoj slobodno ispoljenoj volji, odnosno donetoj odluci. Za razliku od prevare, obmana ne mora da nužno ima materijalni (imovinski) cilj.

Za razliku od upotrebe sile, drugih oblika prinude ili pretnje gde je volja oštećenog lica potpuno ili delimično isključena ili drugačije usmerena zbog načina na koji, odnosno pod kojim se ona formira, korišćenje odnosa poverenje zavisnosti, stanja bespomoćnosti ili drugih teških prilika se odnosi na situacije u kojima je žrtva mogla imati prave informacije o tome šta joj se sugeriše i nudi (npr. bavljenje prostitucijom i sl.), pa ona ipak na to pristaje jer ne vidi drugi izlaz iz svoje "teške" situacije.

No, radnja izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima se, dakle, često izvršava zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti ili teških prilika drugog lica (žrtve). To je treći zakonom propisani način preduzimanja radnje izvršenja. Ovde se radi o korišćenju, iskorišćavanju okolnosti koje postoje nezavisno od učinioca ovog dela, ali on ima saznanje o njima, te ih koristi (upotrebljava) u izvršenju neke svoje delatnosti kako bi ostvario određeni cilj (eksploataciju drugog lica).

U tom smislu domaća sudska praksa ističe: "Da bi postojalo iskorišćavanje teških prilika nije dovoljno što su oštećena deca bez roditeljskog staranja, već jedan viši stepen teških životnih i materijalnih okolnosti koje okrivljeni iskorišćava i nagovara ih, vrbuje na pružanje seksualnih usluga. Iz činjeničnog opisa prvostepene presude nije vidljivo u čemu se sastoje teške prilike oštećenih koje je okrivljeni iskoristio i doveo ih u položaj zavisnosti od njega, osim poziva da za njega rade na Kačkoj petlji. Da bi postojalo iskorišćavanje teških prilika nije dovoljno samo što su oštećena deca bez roditeljskog staranja (oštećena je u jednom momentu od strane centra za socijalni rad poslata u Dom za omladinu odakle se sama vratila), već jedan viši stepen teških životnih i materijalnih okolnosti koje okrivljeni iskorišćava i nagovara ih, vrbuje na pružanje seksualnih usluga. Postojanje ovih uslova sud nije precizno utvrdio. Izostalo je i obrazloženje u čemu se sastojao odnos zavisnosti jer je jedna od oštećenih dobijala novac od okrivljenog, a u jednom periodu od juna do decembra 2009. godine ona dobijeni novac nije davala okrivljenom, te da se za vreme njegovog boravka u pritvoru i dalje bavila prostitucijom" (rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 4897/2010).

Specifičan način preduzimanja radnje izvršenja ovog dela se ispoljava kroz "zadržavanje ličnih isprava" drugog lica – žrtve trgovine ljudima, o čemu svedoči sledeće shvatanje sudske prakse: "U ponašanju okrivljenog koje se sastoji u zadržavanju ličnih dokumenata oštećene koja je strani državljanin, pa nije mogla da napusti Republiku Srbiju bez ličnih dokumenata bez obzira što razume srpski jezik i vršenjem nasilja nad njom uz pretnje, a sve u cilju eksploatacije oštećene koje se sastoji u prosjačenju koje oštećena vrši u korist okrivljenog, pri čemu je okrivljeni svestan svog dela i hoće njegovo ostvarenje, stiču se obeležja krivičnog dela trgovina ljudima. Okrivljeni je dva meseca posle ulaska u Republiku Srbiju počeo da oštećenu prisiljava da prosi kako bi imali od čega da žive jer su bili u teškoj materijalnoj situaciji tako što joj je pretio i svakodnevno je tukao po celom telu upotrebljavajući u tu svrhu, pored ostalog i bakarnu žicu, aluminijsku cev i kabl za struju. Tako ju je dovodio ispred zgrade gde je trebalo da prosi i čeka preko puta ulaza u zgradu radi preuzimanja novca" (presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 6471/2011).

Konačno, poslednji zakonom propisani način preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima jeste davanje ili primanje novca ili druge koristi. Ovde se razlikuju dva

alternativno propisana načina preduzimanja radnje izvršenja. Davanje predstavlja delatnost ustupanja, predaje, prenosa ili činjenja drugom licu u državinu (faktičku, fizičku vlast), bilo neposredno, bilo posredno, novca ili druge koristi (imovinskog ili neimovinskog karaktera). S druge strane, primanje je delatnost pribavljanja, sticanja, prijema, prihvatanja u državinu novca ili druge koristi. Bitno je da se bilo koja od navedenih radnji preduzima u odnosu na domaći ili inostrani novac ili bilo koju drugu korist, pogodnost, pogodovanje, beneficiju.

No, na ovom mestu treba ukazati na rešenje propisano u odredbi stava 2. Naime, osnovni oblik ovog dela postoji i u slučaju ako je radnja izvršenja učinjena prema maloletnom licu (licu koje je uzrasta do nenavršenih osamneast godina u vreme izvršenja dela) čak i kada prema njemu nije upotrebljena sila, pretnja ili neki drugi od zakonom navedenih načina izvršenja.

Drugi konstitutivni elemenat neophodno potreban za postojanje obeležja bića krivičnog dela trgovine ljudima jeste preduzimanje radnje izvršenja sa određenim ciljem, pri čemu zakon poznaje više ciljeva koji se svode na eksploataciju ili iskorišćavanje lica koje je "žrtva" trgovine ljudima¹².

Tako se radnja izvršenja ovog krivičnog dela preduzima u cilju (radi)¹³:

a) eksploatacije rada,
b) prinudnog rada (iskorišćavanje rada drugog lica bez ikakve naknade ili bez adekvatne naknade). To je svako prinuđavanje drugog lica da obavlja određene delatnosti protivno njegovoj slobodno ispoljenoj volji,

c) vršenja krivičnih dela, bilo samostalno ili u saučesništvu sa drugim licem ili drugim licima,

d) prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije (u vidu izazivanja, raspaljivanja ili zadovoljenja polnog nagona nekog drugog lica uz nadoknadu ili bez nje). Pod prostitucijom se, inače, podrazumeva vršenje polnog odnosa da drugim licem ili licima uz davanje ili obećanje novčane ili druge naknade ili za kakvu drugu korist, bez obzira da li je takva naknada data ili obećana licu koje se prostituise ili nekom drugom licu. No, ona postoji i u slučaju vršenja polnog odnosa na način kojim se vređa polni moral. Takođe, u pravnoj teoriji se može pronaći shvatanje prema kome je prostitucija obavljanje radnji u svrhu zadovoljenja polnog nagona (znači ne samo vršenje polnog odnosa – snošaja) uz pribavljanje imovinske koristi,

e) prosjačenja,

f) upotrebe u pornografske svrhe. Pornografijom se smatra materijal koji vizuelno ili na drugi način prikazuje lice u pravom ili simuliranom evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe ljudi u seksualne svrhe. No, pornografijom se ipak ne smatraju materijali koji imaju umetnički, medicinski ili naučni značaj, čije utvrđivanje u svakom konkretnom slučaju predstavlja faktičko pitanje koje sud rešava na bazi utvrđenih okolnosti,

g) uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa - svaki položaj potpune podređenosti prema drugom licu, dok je služenje – položaj u kome pasivni subjekt ima obavezu da služi izvršioca dela ili neko drugo lice, odnosno da bez pogovora izvršava njegova naređenja¹⁴,

¹² Dorđević, M., Dorđević, Đ. (2020) Krivično pravo. Beograd:Projuris, 229-230.

¹³ Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007) Komentar Kaznenog zakona. Zagreb:Narodne novine, 474.

¹⁴ Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004) Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore.

h) radi oduzimanja organa ili dela tela (umesto reči “presadivanje/transplantacija” zakonodavac upotrebljava reč “odstranjivanje” u vidu oduzimanja delova tela jer se oni mogu uzimati i iz nekog drugog razloga npr. za istraživanje, a ne samo za presađivanje) ili

i) radi korišćenja u oružanim sukobima na bilo čijoj zaraćenoj strani drugog lica kao žrtve trgovine ljudima.

“Iskorišćavanje” drugog lica (žrtve), predstavlja srž, suštinu krivičnog dela trgovine ljudima. Ovaj cilj, odnosno predstava o njemu treba da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja, bez obzira da li je takav cilj u konkretnom slučaju zaista i ostvaren¹⁵. Pri tome je Krivični zakonik (stav 10.) izričito odredio da pristanak lica na eksploataciju ili na uspostavljanje ropskog ili njemu sličnog odnosa ne utiče na postojanje ovog krivičnog dela u bilo kom obliku¹⁶. Na tom stanovištu stoji i domaća sudska praksa.

“Da bi postojalo krivično delo trgovine ljudima neophodno je da se iz izvedenih doka-za može zaključiti da postoje dva bitna elementa koja nedvosmisleno ukazuju na trgovinu ljudima, a to su: a) kontrola i b) eksploatacija žrtve. Okrivljeni je organizovao prostituciju oštećenima i to na najkonformniji način pružajući im pri tome potrebnu zaštitu imajući u vidu da je okrivljeni i sam radio u hotelu kao portir, pa je upravo i mogao da im pruži zaštitu koja je sastavni deo bavljenja prostitucijom. Radnjama okrivljenog nedostaje elemenat eksploatacije imajući u vidu činjenicu da su okrivljeni i oštećene delile zaradu od prostitucije na jednake delove“ (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 247/2012).

Domaća sudska praksa¹⁷ zauzima o cilju »trgovine ljudima« takođe sledeće shvatanje. “Upravo u postojanju eksploatacije je suštinska razlika između krivičnih dela posredovanja u vršenju prostitucije i trgovine ljudima. Naime, posredovanje u vršenju prostitucije vrši onaj ko navodi ili podstiče drugoga na prostituciju ili učestvuje u predaji nekog lica drugome radi vršenja prostitucije ili ko putem sredstava javnog informisanja i drugih sličnih sredstava propagira ili reklamira prostituciju. Međutim, ukoliko bi navođenje ili podsticanje na prostituciju bilo vršeno na jedan od zakonom predviđenih načina kod krivičnog dela trgovine ljudima, tada bi se radilo o ovom krivičnom delu. Upravo u postojanju eksploatacije je osnovna razlika između ova dva krivična dela. Eksploatacija podrazumeva iskorišćavanje ljudi pod okolnostima i u uslovima koji su suprotni principu poštovanja ljudskog dostojanstva, telesnog ili psihičkog integriteta, zdravlja i koji su u velikoj nesrazmeri sa okolnostima i uslovima pod kojima druga lica obavljaju iste ili slične poslove, odnosno delatnosti” (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2386/2012).

Izvršilac osnovnog dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj koji karakteriše Zakonikom propisan cilj. S druge strane, pasivni subjekt (žrtva ili oštećeni) može biti svako lice, bez obzira na uzrast, pol ili državljanstvo (osim kod onih oblika ispoljavanja krivičnog dela gde zakon traži svojstvo “maloletnog” lica). Takođe, na postojanje ovog krivičnog dela ne utiče ni činjenica da učinilac dela nije bio nasilan prema žrtvi¹⁸.

Cetinje:Obod, 1064.

¹⁵ Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2021) Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije. Banja Luka:Službeni glasnik, 301-305.

¹⁶ Stajić, Lj., Bugarski, T., Tubić, B. (2012) Trgovina ljudima – pravno bezbednosni aspekti. Novi Sad:Pravni fakultet, 117-132.

¹⁷ Jovašević, D. (2014) Praktikum za krivično pravo. Posebni deo. Niš:Pravni fakultet, 98-101.

¹⁸ Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007) Komentar Kaznenog zakona. Zagreb:Narodne novine, 470-471.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od tri do dvanaest godina.

U vezi sa kažnjavanjem učinioca ovog krivičnog dela, od značaja su i dva specifična rešenja propisana u Krivičnom zakoniku Srbije.

Pod nazivom: "Granice ublažavanja kazne" (član 57, stav 2. KZ) propisan je institut ublažavanja kazne. Naime, ovde se radi o zakonskoj odredbi koja propisuje granicu (meru) za ublažavanje zakonom propisane kazne učiniocu krivičnog dela kada postoje uslovi za primenu ovog izuzetnog ovlašćenja suda u postupku odmeravanja kazne. Iako se radi o opštem institutu krivičnog prava koji se fakultativno može (ali ne mora) primeniti prema svakom učiniocu svakog krivičnog dela, izuzetno Krivični zakonik (stav 2.) isključuje njegovu primenu kod taksativno navedenih krivičnih dela, između kojih se nalaze: a) krivično delo iz člana 350. st. 3. i 4. KZ – "nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi" i b) krivično delo iz člana 388. KZ – "trgovina ljudima". Istovremeno je za ova krivična dela isključena mogućnost oslobođenja od kazne za njihove učinioce.

S druge strane, u savremenom krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije je propisan još jedan izuzetak od primene opšteg instituta krivičnog prava – uslovnog otpusta za učinioce, u ovom radu analiziranih krivičnih dela. Uslovni otpust (član 46.) je institut kriminalno-političkog i penološkog karaktera koji se sastoji u prevremenom puštanju osuđenog lica sa izdržavanja kazne zatvora, odnosno druge krivične sankcije institucionalnog karaktera pre nego što je ona u celosti izvršena, pod određenim uslovima i za određeno vreme.

Ukoliko ispunjava zakonom propisane uslove (član 46, stav 2. KZ): a) da je izdržao dve trećine izrečene kazne zatvora i b) da se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se može sa osnovom očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka vremena za koje je izrečena kazna ne učini novo krivično delo, sud fakultativno može (ali ne mora) da osuđenog uslovno otpustiti iz zavodske ustanove ako se radi, između ostalog, o: 1) krivičnom delu protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (čl. 370. do 393a), gde spada i upravo analizirano krivično delo "trgovina ljudima (član 388. KZ), kao i 2) krivičnom delu za koje se krivični postupak vodi od strane posebnih odeljenja nadležnih sudova, u skladu sa nadležnošću određenom zakonom koji uređuje organizaciju i nadležnost državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i terorizma.

Konačno, učiniocu ovog krivičnog dela se može izreći još jedna specifična imovinskoppravna mera – privremeno ili trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela. Naime, prema Zakonu o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela se učiniocu nekog od taksativno navedenih krivičnih dela može se izreći mera privremenog ili trajnog oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela (član 2.). Tu spadaju sledeća krivična dela: a) organizovanog kriminala (dakle, u slučaju izvršenja bilo kog dela kod koga je radnja izvršenja preduzeta od strane "organizovane kriminalne grupe") i b) trgovina ljudima (član 388. KZ), pod uslovom ako imovinska korist pribavljena krivičnim delom, odnosno vrednost predmeta krivičnog dela prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara. Pri tome se imovinom proisteklom iz krivičnog dela smatra imovina vlasnika koja je u očiglednoj nesrazmeri sa njegovim zakonitim prihodima (član 3, tačka 2.).

5. ODGOVORNOST ZA KVALIFIKOVANE OBLIKE KRIVIČNOG DELA

Krivično delo trgovine ljudima se takođe javlja u dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja sa više različitih pojava vidova, za koje su propisane teže kazne¹⁹.

Prvi teži oblik ovog krivičnog dela, za koji je propisana kazna zatvora najmanje pet godina, javlja se u tri vida pojava ispoljavanja (u zasebnim zakonskim odredbama), zavisno od vrste kvalifikatorne okolnosti. Prvi vid težeg oblika krivičnog dela (stav 3.) postoji ako je neka od više zakonom alternativno propisanih delatnosti koje čine radnju izvršenja na zakonom predviđeni način sa određenim ciljem preduzeta prema posebnoj vrsti pasivnog subjekta (žrtve) – prema maloletnom licu. Ovde, dakle, uzrast pasivnog subjekta do nenavršenih osamnaest godina (u vreme izvršenja dela) predstavlja kvalifikatornu okolnost.

Drugi vid težeg oblika krivičnog dela trgovine ljudima (stav 4.) predstavlja delo kvalifikovano težom posledom. Naime, delo u ovom zakonskom opisu postoji ako je prilikom preduzimanja radnje izvršenja na zakonom propisani način iz nehata nastupila teža posledica koja se javlja u obliku teške telesne povrede (teškog narušavanja, povrede fizičkog ili psihičkog integriteta) nekog lica. Zavisno od svojstva (uzrasta) pasivnog subjekta koji je pretrpeo ovu težu posledicu, propisano je različito kažnjavanje. Tako se učinilac ovog dela kažnjava kaznom zatvora u trajanju od pet do petnaest godina, ako je tešku telesnu povredu pretrpelo bilo koje punoletno lice. No, ako je nastupila teška telesna povreda za maloletno lice (kao žrtvu trgovine ljudima) usled preduzete radnje izvršenja, tada je propisana kazna zatvora najmanje pet godina. Praktičko razlikovanje u kažnjavanje između ova dva vida krivičnog dela je bez većeg značaja jer je opšti maksimum kazne zatvora u domaćem krivičnom zakonodavstvu dvadeset godina.

Konačno, poslednji, treći vid ispoljavanja prvog težeg oblika krivičnog dela trgovine ljudima (stav 6.) postoji u dva slučaja. To su²⁰: a) ako se učinilac bavi vršenjem krivičnog dela trgovine ljudima u vidu kolektivnog krivičnog dela – delo se javlja kada učinilac u dužem vremenskom periodu, na istom ili različitim mestima preduzima višekratno, sukcesivno, ponovljeno, više istih ili istovrsnih delatnosti trgovanja ljudima ili b) ako je delo izvršeno od strane grupe, dakle, grupno, skupno, kolektivno. Prema članu 112, tačka 22. KZ grupa obuhvata najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu.

Najteži oblik ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima se javlja u dva vida ispoljavanja²¹. Dakle, prvi vid ispoljavanja subkvalifikacije krivičnog dela trgovine ljudima (stav 5.), za koji je propisana kazna zatvora najmanje deset godina, postoji ako je usled preduzete radnje izvršenja osnovnog dela u bilo kom vidu ispoljavanja nastupila teža posledica iz nehata u vidu smrti jednog ili više lica. U ovom slučaju teža posledica u vidu prouzrokovanja, izazivanja smrti (lišavanja života) jednog ili više lica koja je rezultat, koja se nalazi u uzročno-posledičnoj (kauzalnoj) vezi sa preduzetom radnjom izvršenja osnovnog dela, predstavlja osnov za teže kažnjavanje učinioca, pod uslovom da je smrtna posledica obuhvaćena nehatom učinioca. Ako se pak radi o umišljajnom prouzrokovanju smrti nekog

¹⁹ Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004) Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore. Cetinje:Obod, 1061-1065.

²⁰ Đorđević, Đ., Bodrožić, I. (2024). Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet, 409-411.

²¹ Delić, N. (2021) Krivično pravo. Posebni deo. Beograd:Pravni fakultet, 438-440.

lica, pored preduzete radnje izvršenja trgovine ljudima, tada se radi o sticaju dva krivična dela: a) trgovine ljudima i b) ubistva (ili teškog ubistva).

Drugi najteži oblik ovog dela, koji uistinu predstavlja formu organizovanog kriminaliteta (stav 7.) postoji ako je radnju izvršenja u bilo kom od više alternativno propisanih delatnosti obliku preduzela organizovana kriminalna grupa. Prema članu 112, tačka 35. KZ organizovana kriminalna grupa predstavlja upravo grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i koja deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje deset godina.

6. POSEBNI OBLICI ISPOLJAVANJA DELA TRGOVINE LJUDIMA

Krivično delo trgovine ljudima (član 388.) pored osnovnog i dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja, poznaje takođe još i dva posebna, specijalna oblika dela, koji, zapravo, predstavljaju blaže, privilegovane kvalifikacije, za koje je propisano blaže kažnjavanje.

Prvi poseban oblik ovog krivičnog dela (stav 8.) vrši lice koje zna ili je moglo da zna da je lice žrtva trgovine ljudima, pa iskoristi njen položaj ili drugome omogući iskorišćavanje njenog položaja radi eksploatacije njenog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima²².

Ovaj poseban oblik krivičnog dela je nužna posledica prethodno izvršenog dela trgovine ljudima, čijim delatnostima je neko lice – punoletno lice (bilo koje lice, domaći državljanin ili stranac) dovedeno u položaj "žrtve" trgovine ljudima. Tako se ovo delo preduzima sa dve alternativno propisane delatnosti. To su: a) iskorišćavanje – korišćenje, upotreba položaja drugog lica kao žrtve trgovine ljudima ili b) omogućavanje – pomaganje ili olakšavanje kroz stvaranje uslova ili mogućnosti drugome licu da iskoristi položaj nekog lica kao žrtve trgovine ljudima. Ovako određene delatnosti u sastavu radnje izvršenja se preduzimaju sa: a) određenim ciljem (svrhom) - radi eksploatacije rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima drugog lica kao žrtve trgovine ljudima i b) sa određenim oblikom krivice – nehatom (nepažnjom), u slučaju kada je učinilac znao ili mogao da zna na osnovu svojih ličnih svojstava, odnosno konkretnih okolnosti da svoju radnju izvršenja preduzima prema žrtvi trgovine ljudima.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

Drugi poseban oblik dela (stav 9.), za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, postoji u slučaju, ako se radnja izvršenja sastoji u preduzimanju dve alternativno propisane delatnosti. To su²³: a) iskorišćavanje položaja žrtve trgovine ljudima – njeno korišćenje, upotreba sa bilo koji od zakonom navedenih ciljeva i b) omogućavanje drugom licu iskorišćavanja položaja žrtve trgovine ljudima – pomaganje je ocde izgubilo karakter saučesništva, pa je zbog visoko ispoljenog stepena težine, odnosno opasnosti predviđeno kao samostalna radnja izvršenja. To je svaka delatnost psihološkog ili

²² Delić, N. (2021) Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Pravni fakultet, 438-440.

²³ Đorđević, Đ., Bodrožić, I. (2024). Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet, 409-411.

fizičkog karaktera kojom se stvaraju uslovi ili pretpostavke, odnosno pomaže, olakšava ili pospešuje iskorišćavanje položaja žrtve trgovine ljudima od bilo kog lica (koje prethodno nije uključeno u takvu trgovinu).

Radnja izvršenja dela se preduzima u određenom cilju - radi eksploatacije rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima žrtve trgovine ljudima.

Ovo krivično delo karakterišu još dva konstitutivna elementa. To su: a) svojstvo žrtve (pasivnog subjekta) trgovine ljudima – to je maloletno lice – lice uzrasta do nenavršenih osamnaest godina u vreme izvršenja dela i b) oblik krivice učinioaca – nehat koji postoji u slučaju kada je učinilac znao (bio svestan u potpunosti) ili je mogao da zna (mogućnost postojanja svesti, bez sigurnosti, izvesnosti) da je radnja izvršenja učinjena prema žrtvi trgovine ljudima. U tom smislu sudska praksa ističe: ‘Ukoliko je navođenje ili podsticanje u vršenju prostitucije učinjeno prema maloletnom licu uvek će postojati krivično delo trgovina ljudima, a ne krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije. U konkretnom slučaju okrivljeni se korišćenjem teških materijalnih prilika i činjenicom da oštećena nema smeštaj i sredstva za život, zadržavanjem ličnih dokumenata bavio vrbovanjem, prevozom i držanjem maloletne oštećene, a sve u cilju vršenja prostitucije’ (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 4358/2011).

7. ZAKLJUČAK

Sva nacionalna krivična zakonodavstva evropskih država, pa tako i zakonodavstvo Republike Srbije na temelju relevantnih međunarodnih standarda koji su uspostavljeni u okviru Saveta Evrope propisuju krivičnu odgovornost, odnosno kažnjivost za različite oblike ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima. Radi se o specifičnoj inkriminaciji – međunarodnom krivičnom delu (koje svoj temelj nalazi u međunarodnim dokumentima), a kojom se na najgrublji način povređuju najznačajnija ljudska dobra ili vrednosti – prava, slobode i dostojanstvo ljudske ličnosti različitim, alternativno propisanim delatnostima, na različite načine, odnosno sa različitim ciljevima koji usključuju iskorišćavanje, eksploataciju žrtve.

Praktično se ovo krivično delo, bez obzira da li se radi o osnovnom, težem (kvalifikovanom) ili posebnom, specijalnom obliku ispoljavanja sastoji u preduzimanju više, alternativno propisanih delatnosti kao **što** su: vrbovanje, prevoz, prebacivanje, predaja, prodaja, kupovima, posredovanje u prodaji, sakrivanje ili držanje drugog lica, bilo punoletnog, bilo maloletnog lica. Bilo koja od navedenih delatnosti se preduzima na zakonom alternativno propisan – opasan ili specifičan način – prinudom (silom ili pretnjom), dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi.

Konačno, ono što predstavlja najznačajniju karakteristiku krivičnog dela trgovine ljudima jeste cilj njegovog izvršenja. To je omogućavanje eksploatacije žrtve na različite načine – u smislu njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima.

8. LITERATURA

- Delić, N. (2021) Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Pravni fakultet.
- Dorđević, Đ. (2011) Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Dorđević, Đ., Bodrožić, I. (2024). Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet.
- Dorđević, M., Dorđević, Đ. (2020) Krivično pravo. Beograd: Projuris.
- Jovašević, D. (2011) Međunarodno krivično pravo. Niš: Pravni fakultet.
- Jovašević, D. (2014) Praktikum za krivično pravo. Posebni deo. Niš: Pravni fakultet.
- Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2021) Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske. Banja Luka: Službeni glasnik.
- Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004) Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore. Cetinje: Obod.
- Mrvić Petrović, N. (2005) Krivično pravo. Beograd: Službeni glasnik.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007) Komentar Kaznenog zakona. Zagreb: Narodne novine.
- Stajić, Lj., Bugarski, T., Tubić, B. (2012) Trgovina ljudima – pravno bezbednosni aspekti. Novi Sad: Pravni fakultet.
- Stojanović, Z., Delić, N. (2013) Krivično pravo. Posebni deo. Beograd: Pravni fakultet.
- Turković, K., et. (2013) Komentar Kaznenog zakona. Zagreb: Narodne novine.

Propisi

- Službeni glasnik Republike Srbije br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024.
- Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovorovi br.19/2009.
- Službeni glasnik Republike Srbije br.77/2017.
- Službeni glasnik Republike Srbije br.25/2024.
- Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori br.9/2003, 5/2005 i 7//2005 i Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovorovi br.12/2010 i 10/2015.

Human trafficking in the law of the Republic of Serbia in the light of international standards

Dragan Jovašević L.L.D.

Full professor (retired) University of Niš

Summary: A particularly serious form of violation of human rights, which has recently gained importance in international law, as well as in national criminal law, which puts another person in a subordinate position for the purpose of their exploitation, is human trafficking. On the basis of European international standards, modern criminal law in general, including in the Republic of Serbia, foresees this criminal offense in several forms of manifestation, the perpetrators of which are provided with severe punishments, as well as other criminal sanctions. The paper analyzes all individual forms of manifestation of the criminal offense of human trafficking in the Republic of Serbia from the perspective of legal theory, judicial practice, and norms of positive legislation.

Key words: international standards, criminal offense, human trafficking, responsibility, punishment, Republic of Serbia.

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License**.